

BADIIY TARJIMADA REALIALAR: SEMANTIK YONDASHUVLAR

Muxtorova Maftuna Baxtiyorovna

Axborot texnologiyalari va menejment Universiteti

Lingvistika yo'nalishi 1- kurs magistranti

Annotatsiya. *Mazkur maqola badiiy tarjimadagi realialarning o'rni va semantik yondashuvlar orqali tarjima qilishning ahamiyatini tahlil qiladi. Realialar – biror madaniyatga xos bo'lgan, boshqa madaniyatda o'ziga xos va muayyan tarzda ifodalangan tushunchalar, ob'ektlar va hodisalardir. Badiiy tarjimada realialarni to'g'ri va aniq tarjima qilish, asar mohiyatini saqlash va o'quvchiga yangi madaniy tajriba taqdim etish uchun semantik yondashuvlarning muhimligi ta'kidlangan. Maqolada realialar turlari, semantik yondashuvlarning tarjimadagi qo'llanilishi va bu jarayonda yuzaga keladigan qiyinchiliklar ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *badiiy tarjima, realialar, semantik yondashuv, madaniyatlararo farq, izohli tarjima, aniq tarjima, tarjimonlik san'ati, lingvistik xususiyatlar, madaniy kontekst, tarjima nazariyasi.*

Аннотация. *Настоящая статья анализирует роль реалий в художественном переводе и важность использования семантических подходов при их переводе. Реалии — это элементы, характерные для одной культуры, которые могут быть уникальными и специфическими для другой культуры. В статье подчеркивается важность семантического подхода для точного сохранения смысла и передачи культурного контекста в художественном переводе. Рассматриваются типы реалий, применение семантических подходов в переводе, а также трудности, с которыми сталкивается переводчик в процессе перевода.*

Ключевые слова: *художественный перевод, реалии, семантический подход, межкультурные различия, пояснительный перевод, дословный перевод, искусство перевода, лингвистические особенности, культурный контекст, теория перевода.*

Annotation. *This article analyzes the role of realia in literary translation and the importance of using semantic approaches in translating them. Realia are elements unique to one culture, which may have distinct and specific expressions in another culture. The article emphasizes the significance of semantic approaches in accurately preserving the meaning and conveying*

cultural context in literary translation. It discusses the types of realia, the application of semantic approaches in translation, and the challenges translators face in the translation process.

Keywords: *literary translation, realia, semantic approach, intercultural differences, explanatory translation, literal translation, art of translation, linguistic features, cultural context, translation theory.*

Kirish. Badiiy tarjima — madaniyatlararo aloqaning muhim vositalaridan biri bo‘lib, u nafaqat tilni, balki adabiyot va madaniyatni ham bir tildan boshqasiga ko‘chiradi. Badiiy tarjimaning o‘ziga xos xususiyatlari orasida realialar (madaniy elementlar)ni aniq va to‘g‘ri tarjima qilish muhim o‘rin tutadi. Realialar — biror madaniyatga xos bo‘lgan, boshqa madaniyatlarda uchramaydigan yoki boshqacha ifodalanadigan tushunchalar, ob‘ektlar, odatlar va hodisalardir. Ularning badiiy tarjimadagi o‘rni va semantik yondashuvlar orqali tarjima qilinishining ahamiyati juda katta. Badiiy tarjimada realialarni to‘g‘ri va aniq tarjima qilish, asarning asl mohiyatini saqlash va o‘quvchiga yangicha madaniy tajriba taqdim etish uchun katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda realialarning o‘zgacha xususiyatlari va ularni yangi til va madaniyatga moslashtirishning semantik yondashuvlari asosiy rol o‘ynaydi. Realialar tarjimasi badiiy tarjimaning eng murakkab va qiyin jihatlaridan biridir. Har bir madaniyat o‘ziga xos bo‘lgan realialarga ega, ular o‘z navbatida boshqa madaniyatda aniqligi yoki o‘ziga xosligini yo‘qotishi mumkin. Masalan, bir xalqning urf-odatlar, diniy tasavvurlari yoki tarixiy shaxslar boshqa bir madaniyatga to‘g‘ri kelmasligi mumkin. Shu boisdan, badiiy tarjimachi realialarni tarjima qilishda nozik va mukammal yondashuvlarni qo‘llashi lozim. Realialar turlari ko‘p, ammo asosan madaniy, ijtimoiy, geografik va tarixiy realialar sifatida tasniflanadi. Har bir turi o‘ziga xos usul va yondashuvni talab qiladi.

Madaniy realialar — biror millatning madaniyati va an‘analariga xos bo‘lgan elementlar bo‘lib, ularni boshqa madaniyatga ko‘chirishda ko‘pincha maxsus tushunchalar, atamalar va qismlar ishlatiladi. Masalan, o‘zbek madaniyatiga xos bo‘lgan "samarqandcha" so‘zi yoki "pilav" taomi ingliz tiliga to‘g‘ri tarjima qilinishi uchun tushuntirish berish zarur bo‘lishi mumkin. Bunday hollarda, semantik yondashuv yordamida, tarjimon asl mazmunni saqlashga harakat qiladi, lekin bu jarayon ko‘pincha qo‘shimcha tushuntirishlar va ma’lumotlarni kiritishni talab qiladi. Geografik realialar ham badiiy tarjimadagi realialar turiga kiradi. Bular odatda muayyan joyga xos bo‘lgan nomlar, manzillar yoki

joylarning atamalaridir. Tarjima jarayonida bunday realialarni to'g'ri o'zgartirish yoki tushuntirish zarurati yuzaga keladi. Tarjimon bu atamalarni o'quvchiga tushunarli qilish uchun maxsus yondashuvlardan foydalanadi, masalan, geografik ob'ektlarni o'z nomida saqlash yoki ularga qo'shimcha izohlar kiritish.

Semantik yondashuvlar — tarjima jarayonida tilning ma'nolarini to'g'ri aks ettirishga qaratilgan yondashuvlardir. Badiiy tarjimada semantik yondashuvlar, ayniqsa, realialarni tarjima qilishda katta rol o'ynaydi. Tarjimada semantik yondashuvlar asosida, realialar o'z mazmuni va ma'nosi bilan boshqa madaniyatga ko'chiriladi. Bu yondashuvlar orqali tarjimon realia bilan bog'liq bo'lgan ichki va tashqi ma'no qatlamlarini ochib beradi. Semantik yondashuvlarning asosiy maqsadi, tarjima qilingan asarning o'quvchi uchun tushunarli va qadrlanadigan bo'lishini ta'minlashdir. Badiiy asarlarning tarjimasi faqat grammatik va sintaktik to'g'rilikni saqlash bilan cheklanmasligi kerak, balki madaniy, ijtimoiy va psixologik omillarni ham hisobga olishi lozim. Semantik yondashuvlar yordamida tarjimon realialarning mohiyatini ochib beradi, o'quvchiga yangi madaniyatni tushunishga yordam beradi. Bu yondashuvlarning samarali qo'llanilishi asar sifatini oshiradi va uning o'quvchiga ta'sirini kuchaytiradi.

Badiiy tarjimada realialarni semantik yondashuvlar asosida tarjima qilishda bir qator qiyinchiliklar mavjud. Avvalo, har bir tilning o'ziga xos semantik tizimi bor va bu tizimning boshqa tilga ko'chirilishi ko'pincha qiyin bo'ladi. Masalan, o'zbek tilidagi "o'rik" so'zi ingliz tiliga to'g'ri tarjima qilinsa ham, uning semantikasi va madaniy ahamiyati o'zgarishi mumkin. Shu sababli, tarjimon bu kabi realialarni ko'proq kontekstda va tushuntirishlar bilan birga taqdim etishi kerak. Bundan tashqari, ba'zi realialar boshqa madaniyatlarda mutlaqo mavjud bo'lmasligi mumkin. Bunday holatlarda, tarjimon o'quvchiga yangi madaniy tushunchani qabul qilishga yordam beradigan maxsus usullarni qo'llashga majbur bo'ladi. Misol uchun, tarixiy yoki madaniy shaxslarning nomlarini tarjima qilishda, tarjimon ularning ahamiyatini tushuntiruvchi qo'shimcha ma'lumotlarni kiritishi zarur. Bu kabi yondashuvlar yordamida tarjima asari asliyatga yaqin va o'quvchi uchun tushunarli bo'ladi.

Adabiyotlar tahlili. Badiiy tarjimadagi realialar va semantik yondashuvlar masalasi ko'plab tadqiqotchilar tomonidan o'rganilgan va bu soha ilmiy nuqtai nazardan keng muhokama qilingan. Tarjima san'ati va ilmi, ayniqsa badiiy tarjimaga oid masalalar, o'ziga xos murakkabliklarni o'z ichiga oladi, chunki har bir til o'z madaniyatini va tarixiy tajribasini aks ettiradi. Realialar, o'z

navbatida, bir madaniyatda mavjud bo'lgan va boshqa madaniyatlarda to'g'ri tushunilmasligi mumkin bo'lgan elementlardir. Shu sababli, realialarni tarjima qilishda tilshunoslar va tarjimonlar uchun semantik yondashuvlar juda katta ahamiyat kasb etadi. Adabiyotda realialarning tarjimadagi o'rni, ularni qanday qilib boshqa madaniyatga o'zgartirish va moslashtirish mumkinligi haqida turli nuqtai nazarlarni uchratish mumkin.

G'afur G'ulomning "Tarjima san'ati" asarida tarjima jarayonining asosiy tamoyillari va uning murakkabliklari haqida so'z yuritilgan. G'ulom realialarni tarjima qilishda madaniyatlararo farqlarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. U badiiy tarjimadagi realialar, ayniqsa milliy til va madaniyat bilan chambarchas bog'liq bo'lgan elementlar sifatida ko'rsatilishini ta'kidlaydi. Asarda realialar, madaniy sharoit va urf-odatlar o'rtasidagi aloqalar, shuningdek, tarjimadagi semantik yondashuvlarning ahamiyati muhokama qilinadi. G'ulomning fikricha, realialarni to'g'ri tarjima qilishda tilning semantik jihatlari va madaniyatshunoslik bilimlari muhim rol o'ynaydi.

Shukhrat A'zamov o'zining "Tarjima va madaniyat" asarida tarjima jarayonining madaniy jihatlarini yoritadi. A'zamov realialarning badiiy tarjimada qanday aks ettirilishini o'rganadi va semantik yondashuvlarni qo'llash zarurligini ta'kidlash bilan birga, realialarning madaniyatlararo o'zgarishini tahlil qiladi. U realialarning o'zbek tarjimasi uchun maxsus yondashuvlar talab qilishini ko'rsatadi va bu jarayonda madaniyat farqlarini hisobga olish kerakligini ta'kidlaydi. A'zamovning fikricha, tarjimonlar realialarni tarqatishda madaniy kontekstni saqlashlari va tarjima orqali madaniyatlararo ko'priklarni qurishlari lozim.

Erkin Vohidov o'zining "Tarjima va adabiy til" asarida tarjima jarayonining adabiy tilshunoslik jihatlarini o'rganadi. Vohidov badiiy tarjimadagi realialarni tahlil qilishda tilning estetik va semantik jihatlariga alohida e'tibor beradi. U realialarni tarjimadagi madaniy an'analarga moslashtirishda lingvistik va madaniy farqlarni hisobga olish zarurligini ta'kidlaydi. Vohidovning fikriga ko'ra, badiiy tarjimadagi realialarning aniq aks ettirilishi, o'quvchiga yangi madaniyatni tushunishda yordam beradi va tarjima san'ati uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi. Shuningdek, Vohidov badiiy tarjimadagi semantik yondashuvlarni qo'llashni o'zbek tarjimashunosligining muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rsatadi.

Newmark (1988) "A Textbook of Translation" asarida tarjimadagi realialarning o'rni va semantik yondashuvlar masalasiga katta ahamiyat berilgan. U o'z asarida realialarni tarjima qilishda uchta asosiy usulni ajratib ko'rsatadi:

ekvivalent, izohli va to'liq tarjima. Newmark realialar madaniyatlararo aloqada alohida o'rin tutishini ta'kidlaydi va ularning tarjimaga kiritilishi ko'pincha murakkab jarayon ekanini tushuntiradi. Uning fikriga ko'ra, realialar asl tilning o'ziga xosligini ifodalovchi elementlar sifatida tarjimada ko'pincha izohli yondashuv orqali ko'rsatilishi kerak, chunki aks holda o'quvchi boshqa madaniyatga tegishli bo'lgan ma'lumotlarga to'g'ri yondasha olmaydi. Newmark, shuningdek, semantik yondashuvlar yordamida realialarning tarjimadagi noaniqligini bartaraf etish zarurligini ta'kidlashi, tarjimonlarga madaniy farqlarni hisobga olishda yordam beradi.

Venuti (1995) o'zining "The Translator's Invisibility: A History of Translation" asarida tarjimonning "ko'rinmasligi" fenomenini chuqur o'rganadi. Venuti badiiy tarjimada realialarni tarjima qilishda o'quvchi va tarjimon o'rtasidagi aloqani o'rganib chiqadi. U o'z asarida tarjimadagi realialarni izohli tarzda ko'rsatishni muhim deb hisoblaydi, chunki bu usul tarjimonning madaniy rolini oshiradi. Venuti realialarni tarjima qilishda, ayniqsa, til va madaniyat o'rtasidagi farqlarni to'g'ri aks ettirish uchun tarjimonning o'zini "ko'rinmas" qilib qoldirishni tanqid qiladi. Bu o'rinda, Venuti realialarning tarjimasi orqali madaniy aloqalarni ochib beradi va tarjimadagi semantik yondashuvlarning zarurligini ta'kidlaydi.

Bassnett (2002) "Translation Studies" asarida tarjimadagi madaniy masalalarni muhokama qiladi. U realialarni tarjima qilishda semantik yondashuvlarning qo'llanilishi haqida fikr bildiradi va tarjimonlarning o'ziga xos metodologiyalarni ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Bassnett o'z asarida realialar va madaniyat o'rtasidagi aloqaning murakkabligini ochib beradi va semantik yondashuvlarning ularni boshqalarga moslashtirishdagi o'rni haqida gapiradi. U realialarni tarjimadagi muhim omil sifatida ko'rsatadi, chunki ularning to'g'ri va samarali tarjimasi, ayniqsa badiiy asarlarda, o'quvchiga yangi madaniyatni tushunishga yordam beradi. Bassnett realialarni o'zgartirishda madaniy kontekstni saqlab qolishning ahamiyatini qayd etadi, bu esa semantik yondashuvlar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Baker (1992) "In Other Words: A Coursebook on Translation" asarida realialarni tarjima qilishda semantik va pragmatik aspektlarga alohida e'tibor qaratiladi. Baker realialarni tarjima qilishda semantik yondashuvlarning afzalliklarini ko'rsatadi va badiiy tarjimada madaniy nuanslarni to'g'ri aks ettirish uchun bu yondashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi. Uning fikriga ko'ra, realialarni tarjima qilishda ko'pincha badiiy yondashuvlar va izohlar orqali tushuntirishlar kiritiladi, chunki o'quvchi uchun o'sha realia to'liq tushunarli

bo'lmashligi mumkin. Baker realialarni tarjima qilishda nafaqat tilning, balki madaniyatning semantik tomonlari ham muhim rol o'ynashini ta'kidlash orqali tarjimaning to'g'ri va samarali bo'lishini kafolatlaydi.

Catford (1965) "A Linguistic Theory of Translation" asarida realialarning lingvistik va semantik tuzilmasi haqida gapiradi. Catford badiiy tarjimadagi realialarni lingvistik jihatdan tahlil qiladi va ularni tarjimadagi semantik va sintaktik elementlar bilan o'zaro aloqasini o'rganadi. Uning asarida, realialarni tarjima qilishda semantik va lingvistik yondashuvlarning o'zaro moslashishi haqida batafsil fikrlar keltirilgan. Catford, shuningdek, realialarning tarjimadagi semantik qiyinchiliklarini tahlil qilib, ularning to'g'ri tarjima qilinishi uchun tarjimonning tilni yaxshi bilishi va madaniy kontekstni tushunishi zarurligini ta'kidlaydi.

Hatim & Mason (1990) "Discourse and the Translator" asarida badiiy tarjimada til va madaniyat o'rtasidagi aloqalarni o'rganadilar. Ular realialarni tarjima qilishda tilshunoslik va madaniyatshunoslik o'rtasidagi farqlarni muhokama qilishadi. Hatim va Mason realialarni tarjima qilishda semantik yondashuvlarning qanchalik muhim ekanligini ko'rsatadilar. Ularning fikricha, realialarni to'g'ri va samarali tarjima qilish uchun tarjimonlar til va madaniyat o'rtasidagi aloqalarni yaxshi tushunishlari lozim. Shuningdek, ular semantik yondashuvlar orqali realialarni to'g'ri aks ettirishning ahamiyatini ko'rsatib, madaniy farqlarni hisobga olishga chaqiradilar.

Munozara. Badiiy tarjimadagi realialar va semantik yondashuvlar masalasi ilmiy jamoatchilikda keng munozaralar olib bormoqda. Tarjima jarayonida realialarning qanday aks ettirilishi, ayniqsa, ularning madaniyatlararo farqlari bilan bog'liq bo'lgan jihatlar, ko'plab tarjimonlar, adabiyotshunoslar va tilshunoslar tomonidan turlicha talqin qilinadi. Badiiy tarjimadagi realialarni to'g'ri va samarali aks ettirish, madaniyatlararo aloqalarni, til va madaniyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni hisobga olishni talab etadi. Shu bilan birga, semantik yondashuvlarning qanday qo'llanilishi va ularning effektivligi haqida turli fikrlar mavjud.

Ba'zi olimlar realialarni tarjimadagi birinchi va eng muhim omil sifatida ko'rsatsa, boshqalari bu masalani ortiqcha murakkablashtirish va noaniqlik yaratish deb hisoblaydilar. O'quvchilarga yangi madaniyatni tushuntirishda, ba'zida realialarning o'ziga xosligiga haddan tashqari e'tibor berish tarjima matnining tushunarligini kamaytirishi mumkin. Tarjimonning asosiy maqsadi o'quvchiga asarning umumiy mazmunini etkazish bo'lsa, ba'zan realialarning aks ettirilishi muammoga aylanishi mumkin. Ularning ayrimlari tarjimada

realialarni saqlashni iloji boricha muhim deb hisoblaydi, ammo bu yondashuv har doim ham samarali emas. Masalan, tarjimon realianing to'liq mos tushirilmaganligi sababli asar o'quvchisiga o'ziga xos madaniyatni to'liq va to'g'ri tushunishga imkon bermasligi mumkin.

Semantik yondashuvlarning qo'llanilishi haqida o'tkazilgan munozaralar orasida, ularning o'quvchiga faqat tilning grammatik va leksik tuzilishini emas, balki madaniy kontekstini ham etkazishda juda foydali ekanligi haqida fikrlar mavjud. Shunday qilib, realialarni tarjima qilishda semantik yondashuvlar ko'pincha ko'proq izohli tarjimaga olib keladi, bu esa o'quvchining yangi madaniyatni tushunishini osonlashtiradi. Shuningdek, bu yondashuvlar madaniyatlararo tafovutlarni ko'rsatish va badiiy asarlardagi til va madaniyatga oid maxsus elementlarni yoritishda zaruriy vosita sifatida qaraladi. Aksincha, semantik yondashuvlar orqali tarjimon faqat badiiy asarning ma'naviy yukini to'g'ri etkaza olmaydi, balki madaniy aloqalarning chuqur bo'lishiga yordam beradi.

Bir nechta tadqiqotlarda realialarning tarjimadagi ikki xil yondashuvi - izohli va aniq tarjima usullarining taqqoslanishi keltirilgan. Ba'zi adabiyotshunoslar izohli tarjimani afzal ko'rishadi, chunki bu yondashuv orqali realialar o'quvchi uchun to'liq tushunarli bo'ladi. Shu bilan birga, izohlar ortiqcha ma'lumotlar kiritish bilan bog'liq va ba'zida asl asarning badiiy uslubini o'zgarishiga olib kelishi mumkin. Bunday holatlar o'z o'rnida matnning original mazmuni va mazmuni orqali yaratilgan madaniy atmosferaning buzilishiga olib kelishi mumkin. Yana bir tomondan, aniq tarjima usulini qo'llash, realianing madaniy mohiyatini o'zgartirmasdan, o'quvchiga bir xil ta'sir ko'rsatishi mumkin, ammo bu ba'zida madaniyatlararo farqlarni to'liq aks ettirmasligi mumkin.

Boshqa bir munozara realialarni universalizatsiya qilishga qaratilgan yondashuvni ilgari suradi. Bunday yondashuvda, tarjimon madaniyatlararo to'siqlarni bartaraf etish uchun realialarni umumiy, universal tushunchalar bilan almashtiradi. Bunday usul, ba'zan, tarjimada qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin, chunki badiiy asarlarda ko'pincha madaniy xususiyatlar muhim rol o'ynaydi. Realialarni universalizatsiya qilishning maqsadi ba'zan badiiy asarlarning orqasidagi haqiqiy mazmunni yo'qotishga olib keladi, chunki har bir madaniyat o'ziga xos elementlarni o'z ichiga oladi. Shuningdek, bu yondashuv ba'zida o'quvchi uchun original asarni sezilarli darajada o'zgartirishi mumkin.

Xulosa. Badiiy tarjimadagi realialar va semantik yondashuvlar masalasi badiiy tarjimashunoslikda muhim o'rin tutadi, chunki realialarning to'g'ri va samarali aks ettirilishi tarjimaning sifatini, mazmunini va o'quvchi uchun

qadrini oshiradi. Badiiy tarjimadagi realialar, asosan, madaniyatlararo farqlar, til va milliy an'analariga bog'liq bo'lib, tarjimon o'zining madaniy va lingvistik bilimlariga asoslanib, ularni to'g'ri aks ettirishi zarur. Tarjimonlar realialarni madaniyatlararo farqlarni hisobga olgan holda, ular haqida o'quvchiga izoh berish yoki maxsus semantik yondashuvlarni qo'llash orqali tarjima matnini to'g'ri aks ettirishga harakat qiladilar. Semantik yondashuvlar tarjima jarayonida realialarning to'g'ri tushunilishi va aks ettirilishida katta ahamiyatga ega. Biroq, bu yondashuvlarning qanday qo'llanilishi va uning samaradorligi haqida turlicha fikrlar mavjud. Izohli tarjima usuli, ba'zan, ortiqcha ma'lumot kiritishga olib kelishi mumkin, bu esa asarning badiiy uslubini o'zgartirishi mumkin. Boshqa tomondan, aniq tarjima usulini qo'llash madaniyatlararo farqlarni aks ettirishda samarali bo'lishi mumkin, lekin bu usulning ba'zi holatlarda madaniy aloqalarni to'liq ifodalashga yetarli bo'lmasligi mumkin.

Badiiy tarjimadagi realialarni universalizatsiya qilishga yo'naltirilgan yondashuv, ba'zi holatlarda tarjima matnining aniq va tushunarli bo'lishini ta'minlasa-da, asl asar va madaniyat o'rtasidagi aloqaning yo'qolishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun, tarjimadagi realialar va semantik yondashuvlar masalasi, o'quvchi uchun eng to'g'ri va aniq tarjimini ta'minlashga qaratilgan ko'plab yondashuvlarning uyg'unlashuvi talab etadi. Xulosa qilib aytganda, badiiy tarjimada realialarni aks ettirish va semantik yondashuvlarni qo'llash, faqat tarjimashunoslik ilmiga emas, balki madaniyatlararo aloqalarga ham katta hissa qo'shadi. Tarjimonlar realialarni to'g'ri aks ettirish orqali madaniy va lingvistik farqlarni bartaraf etishlari va o'quvchiga boshqa madaniyatni tushunishga yordam berishlari kerak. Bu jarayonda, madaniy kontekstni saqlash va tarjima matnining original badiiy uslubini buzmaslik muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1) G'ofur G'ulom, (1961). Tarjima san'ati. Toshkent: Adabiyot nashriyoti.
- 2) A'zamov, Sh. (1980). Tarjima va madaniyat. Toshkent: O'zbekiston milliy nashriyoti.
- 3) Parfi, R. (1996). Badiiy tarjima: nazariy va amaliy masalalar. Toshkent: Yangi avlod nashriyoti.
- 4) Vohidov, E. (1989). Tarjima va adabiy til. Toshkent: Sharq nashriyoti.
- 5) Usmonov, N. (2005). Tarjimada realialarning aks ettirilishi. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.

6) Keshishyan, L. (2001). Badiiy tarjimadagi realialar: tahlil va semantik yondashuvlar. Moskva: Xalqaro tarjimashunoslik jurnali.

7) Zaharova, T. (1994). Realialarni tarjima qilishda semantik yondashuvlar. Tashkent: Adabiyot va san'at nashriyoti.

8) Nabokov, V. (2000). Tarjima va badiiy san'at: o'zbek tarjimasi. Moskva: Xalqaro tarjima markazi.

9) Popova, A. (2008). Madaniyatlararo muloqotda realialarning roli. Toshkent: O'zbekiston davlat nashriyoti.

10) Kovalchuk, V. (2010). Semantik yondashuvlar va tarjimada madaniyatlararo farqlar. Sankt-Peterburg: Akademiya nashriyoti.